

Міністерство освіти і науки України
Луганський національний педагогічний університет
імені Тараса Шевченка

ЛІНГВІСТИКА

Збірник наукових праць

№ 2 (12)

Луганськ
«Альма-матер»
2007

Key words: comparative semantics, constructions without conjunctions, a formal, semantic and communicative level of the organization of a composite sentence.

В.Л. Іщенко (Полтава)

УДК 811.111:81'276,6:33[81'37.611:81'367.4/623]

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІКОМПОНЕНТНИХ АГЛІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Статтю присвячено дослідженню особливостей структури та семантики полікомпонентних англійських економічних термінів. Визначаються словотвірні моделі утворення, а також чинники, що впливають на зовнішню валентність ад'єктивного компонента зазначених термінологічних одиниць.

Ключові слова: полікомпонентний англійський економічний термін, модель, зовнішня валентність, частотність, семантична група.

На сучасному етапі розвитку суспільства, для якого характерним є бурхливий розвиток практично всіх сфер діяльності людини, слід особливо виділити галузь економіки, що стала одним із головних джерел збагачення словникового складу сучасної англійської мови [Зацний 1990; Зацний 1999; Зацний 2001]. Зміни, які відбулися в економічному житті суверенної України, ставлять перед фахівцями завдання розширити контакти з зарубіжними партнерами в галузі виробництва, просування, збуту товарів і послуг; у системі кредитних відносин; в управлінні промисловим підприємством та плануванні.

На англомовні країни – США, Великобританію, Канаду, Австралію та ін. – припадає більше половини промислового виробництва [Корнійчук 1999]. Закономірно, що значна кількість економічної літератури видається англійською мовою, англійська мова частіше за інші використовується в міжнародних економічних відносинах та зовнішній торгівлі [Зацний 2001]. У зв'язку з цим фахівці економічного профілю потребують вивчення зарубіжного досвіду й набуття навичок перекладу літератури за спеціальністю. Ось чому цілком зрозумілим є інтерес до економічної терміносистеми та необхідність дослідження її структурних і семантичних аспектів.

Матеріалом цього дослідження є 4581 полікомпонентний англійський економічний термін (ПАЕТ) із прикметником. Джерелом фактичного матеріалу слугували лексикографічні довідники, а також текстова вибірка зі спеціальної англомовної літератури загальним обсягом 750 000 слововживань.

Основним методом дослідження є аналітико-описовий. За його допомогою вказаного методу досліджуються способи термінотворення в структурному й семантичному аспекті. Супутні методи – компонентний та кількісний аналізи. Метод компонентного аналізу дозволяє розглядати термінологічну структуру як сукупність складників. Кількісний аналіз установлює співвідношення між різними досліджуваними фактами. Для наочного зображення структури термінологічних словосполучень та їх

ад'єктивного компо
у науці способів пі

У системі пр
моделей сполучува
Adv +A (*readily dis*
account – який підр
Дев'ять моделей П
зовнішній борг). N
(*foreign trade turno*
вільна економічна
взаємовигідний бізн
зовнішній державни
баланс капіталістич
monetary unit – між
long and heavy good

Найпоширені
є двокомпонентні м
менш поширеними
чотирикомпонентні
багатокомпонентні
економіки характ
трикомпонентних П

Між конститу
які залежать від ста

1. Вален
passive bank operat
operations (акт. вал.

2. Вален
; ПАЕТ *short money*
market (акт. вал.

3. Вален
enterprise balance sh
(пас. вал.) –

Валентні зв'яз
– N. Другого типу –
– A + N.

ПАЕТ власни
відносно стійким з
Відносно стійкий з
зберігають у ПАЕТ
наприклад: *financial*
(банк). Невмотивов
значеннями його
ділісність і ототожн
пасивний платіжни

Серед ПАЕТ в
одним із чинників з

ад'єктивного компонента використовується моделювання – один із поширених у науці способів пізнання об'єктивного світу.

У системі прикметників англійської субмови економіки виявлено 12 моделей сполучуваності. Із них 3 моделі характерні для ад'єктивних ПАЕТ: Adv + A (*readily discountable* – який вільно обліковується), A + Vinf (*possible to discount* – який підраховується), A + Vger (*easy managing* – легко керований). Дев'ять моделей ПАЕТ – моделі неад'єктивних ПАЕТ: A + N (*foreign debt* – зовнішній борг), N + A (*accounts receivable* – рахунки дебіторів), A + N + N (*foreign trade turnover* – зовнішній товарообіг), A + A + N (*free economic zone* – вільна економічна зона), Adv + A + N (*mutually beneficial business* – взаємовигідний бізнес), A + A + N (*capital external national debt* – капітальний зовнішній державний борг), N + A + A + N (*capitalist enterprise balance sheet* – баланс капіталістичного підприємства), A + N + N + N (*international accounting monetary unit* – міжнародна розрахунково-грошова одиниця), A + conj. + A + N (*long and heavy goods* – довгомірний вантаж).

Найпоширенішими моделями утворення англійських економічних ПАЕТ є двокомпонентні моделі економічних ПАЕТ з прикметником (близько 57%), менш поширеними є трикомпонентні моделі (близько 42%). Найменш уживані чотирикомпонентні моделі (близько 1%). Цей факт можна пояснити тим, що багатоконпонентні сполуки незручні для вживання в мові. Тому субмова економіки характеризується наявністю великої кількості двох- та трикомпонентних ПАЕТ.

Між конститuentами ПАЕТ установлюються різні валентні відношення, які залежать від статусу їх компонентів:

1. Валентні зв'язки між окремими словами, наприклад, у ПАЕТ *passive bank operations* наявні такі валентні зв'язки: *passive* (пас. вал.) + *operations* (акт. вал.), *bank* (пас. вал.) + *operations* (акт. вал.)

2. Валентні зв'язки між окремим словом і групою слів, наприклад, у ПАЕТ *short money market* установлюємо такі зв'язки: *short money* (пас. вал.) + *market* (акт. вал.)

3. Валентні зв'язки між групами слів, наприклад, ПАЕТ *capitalist enterprise balance sheet* має такі зв'язки між компонентами: *capitalist enterprise* (пас. вал.) + *balance sheet* (акт. вал.)

Валентні зв'язки першого виду характерні для моделей A + N + N, A + A + N. Другого типу – для моделі A + N + N, третього – A + N + N + N, N + A + A + N.

ПАЕТ властиві різні ступені стійкості. Одні ПАЕТ характеризуються відносно стійким зв'язком між складовими, інші – абсолютною стійкістю. Відносно стійкий зв'язок між компонентами полягає в тому, що складові зберігають у ПАЕТ своє пряме значення, у якому вони вживаються, і поза ним, наприклад: *financial aid* (фінансова допомога), *international bank* (міжнародний банк). Невмотивованість семантики ПАЕТ з абсолютною стійкістю значеннями його конститuentів зумовлює їх семантичну та семіотичну цілісність і ототожнює їх з однослівними термінами, наприклад: *red balance* (пасивний платіжний баланс), *hot money* (короткостроковий капітал).

Серед ПАЕТ виявлено випадки лексико-семантичного дублювання, яке є одним із чинників забезпечення надійності термінологічної системи [Бартков

1973: 17]. А надійність системи може бути досягнуто лише за рахунок дублювання одних елементів і/або їх функцій іншими, наприклад: *dead money* = *idle money* (невикористані гроші).

Відповідно до загального значення всі ПАЕТ було поділено на дев'ять семантичних груп: фізичної характеристики (*big dividend*), кількості або ступеня (*double tax*), структури (*joint account*), динамічної характеристики (*quick sale*), локативності (*local tax*), темпоральної характеристики (*annual report*), реляційної характеристики (*regular investment*), абстрактних понять (*simple reproduction*), соціальної характеристики (*European composite unit*).

Для термінологічної системи економіки, як свідчить аналіз матеріалу, найбільш характерними є ПАЕТ таких лексико-семантичних груп: абстрактні поняття *динамічна* й *темпоральна характеристики*. Менш уживані семантичні групи локативності, структури, кількості або ступеня та фізичної характеристики. Це пояснюється тим, що значення ПАЕТ названих груп містять меншу кількість семантичних ознак, необхідних для відображення конкретного економічного поняття.

Результати вивчення структури та семантики економічних ПАЕТ показали, що на валентні властивості прикметника під час утворення зазначених ПАЕТ впливає низка характеристик, що сприяють або перешкоджають утворенню досліджуваних одиниць. Серед чинників, які впливають на зовнішню валентність прикметника, ми вивчали такі: словотвірна структура, багатозначність та частотність прикметника.

Дослідження впливу словотвірної структури прикметника на його активність в утворенні економічних ПАЕТ свідчить, що похідні (афіксальні й складні) прикметники мають кількісну перевагу над кореневими серед аналізованого матеріалу. Їх частка складає близько 87%. Активність прикметників вказаного типу в утворенні економічних ПАЕТ різна. Так, існує група похідних прикметників, які є активними, тобто з їх участю утворюються 30 і більше ПАЕТ. Це такі прикметники, як: *monetary*, *long-term* та ін. Низка похідних прикметників (*wrongful*, *wasteful*, *short-range*) реалізуються в утворенні одного або двох ПАЕТ.

Слід відзначити, що така ж активність в утворенні досліджуваних термінологічних одиниць властива й корневим прикметникам – одні утворюють 29 і більше ПАЕТ (*foreign*, *annual*, *average*), інші – лише один або два (*last*, *easy*, *hard*). Це є свідченням того, що словотвірна структура прикметника не є чинником, який впливає на його зовнішню валентність.

На другому етапі аналізу досліджувалася залежність зовнішньої валентності прикметників від простоти або складності їх семантичної структури.

Більшість прикметників, що входять до складу економічних ПАЕТ, є полісемантичними. Але серед них є й моносемантичні прикметники, наприклад: *big*, *hard*, *clean*, *central*, *foreign*. Однозначні прикметники утворюють різну кількість ПАЕТ – від 29 (*foreign*) до 2 (*hard*). Порівняння ж кількості ПАЕТ, утворених за участю полісемантичних ПАЕТ, показує, що діапазон коливань кількості теж великий (від 40 ПАЕТ з *economic* до 3 ПАЕТ з *clean*). Таким чином, і моносемантичні, і полісемантичні ад'єктивні компоненти здатні утворювати різну кількість ПАЕТ. Це дає підстави

стверджувати про високу семантичності с...
Аналізу...
зовнішньою в...
який дослід...
частотності с...
визначалася...
Алексеев 1984

На перш...
збільшення і...
прикметникам...
2), *negligible*...
тощо. До вис...
102), *internatio*

На наст...
активністю в...
високочастотн...
ПАЕТ, наприк...
(частотність –...
частотність. х...
ПАЕТ, наприк...
elastic (частот...
високочастотн...
ПАЕТ, ніж ни...

У резул...
економічні П...
чотириккомпо...
чи пасивну...
компонентом є...
характерними...
компонентом (...)

Між ком...
валентні зв'яз...
б) валентні зв'я...
групами слів...
абсолютно стій...

Досліджу...
що відзначаю...
Характерними...
значення дина...
за кількістю є...
кількості або с...
необхідністю п...
для сфери екон...

Дослідже...
прикметника...
ад'єктивного н...

стверджувати, що зовнішня валентність прикметників не залежить від їх семантичної структури.

Аналізуючи співвідношення між частотністю прикметника та його зовнішньою валентністю, ми спиралися на досвід Б.Барткова [Бартков 1983], який досліджував залежність потужності гнізда словосполучень від частотності опорного компонента. Частотність ад'єктивного компонента визначалася за частотними економічними словниками [Кадиева 1986; Алексеев 1984].

На першому етапі аналізу ми розташували прикметники в порядку збільшення їх частотності. Дослідження показало, що низькочастотними прикметниками є: *organizational* (частотність – 1), *monopolistic* (частотність – 2), *negligible* (частотність – 3), *liable* (частотність – 4), *dear* (частотність – 5) тощо. До високочастотних прикметників належать: *economic* (частотність – 102), *international* (частотність – 117), *national* (частотність – 404) та ін.

На наступному етапі ми порівняли частотність прикметників з їх активністю в утворенні ПАЕТ. Результати проведеного аналізу показали, що високочастотні прикметники беруть участь в утворенні значної кількості ПАЕТ, наприклад: *annual* (частотність – 71) утворює 26 ПАЕТ; *commercial* (частотність – 45) утворює 33 ПАЕТ. Прикметники, що мають низьку частотність, характеризуються нижчою активністю в утворенні економічних ПАЕТ, наприклад: *fine* (частотність – 1) бере участь в утворенні 1 ПАЕТ; *elastic* (частотність – 2) бере участь в утворенні 2 ПАЕТ. Таким чином, високочастотні прикметники є більш активними в утворенні економічних ПАЕТ, ніж низькочастотні прикметники.

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що економічні ПАЕТ із прикметником утворюються за дво-, три- та чотирикомпонентними моделями. Прикметник може демонструвати активну чи пасивну валентність, тобто може бути головним або залежним компонентом економічних ПАЕТ, але для економічної терміносистеми більш характерними є неад'єктивні ПАЕТ, тобто ПАЕТ із прикметником – залежним компонентом (97,1%) досліджуваних ПАЕТ.

Між компонентами ПАЕТ, як свідчить аналізований матеріал, існують валентні зв'язки різних типів: а) валентні зв'язки між окремими словами; б) валентні зв'язки між окремим словом і групою слів; в) валентні зв'язки між групами слів. Семантичні зв'язки між компонентами ПАЕТ неоднакові – абсолютно стійкі або відносно стійкі.

Досліджувані ПАЕТ поділяємо на дев'ять лексико-семантичних груп, що відзначаються різним ступенем уживання в економічній терміносистемі. Характерними для економічної терміносистеми є ПАЕТ, що реалізують значення динамічної та темпоральної характеристик (близько 40%). Меншими за кількістю є лексико-семантичні групи зі значенням локативності, структури, кількості або ступеня, фізичної характеристики. Цей факт можна пояснити необхідністю передачі динаміки та часових характеристик, які є важливими для сфери економіки.

Дослідження чинників, які впливають на зовнішню валентність прикметника, дає підстави стверджувати, що словотвірна структура ад'єктивного компонента ПАЕТ та його семантична структура не мають

вирішального впливу на зовнішню валентність прикметника. Результати кількісного аналізу дозволяють зробити висновок, що на зовнішню валентність впливає частотність ад'єктивного компонента ПАЕТ.

Структурно-семантичний аналіз англійських ПАЕТ може бути використаний для вивчення структурних і семантичних особливостей зазначених термінологічних одиниць в інших субмовах.

Література

- Бартков 1973** – Бартков Б.И., Жданович И.А. Язык в свете общей теории систем // Английская филология. – Владивосток: Дальневост. РУ. – 1973. – Вып. 4 – С. 16 – 27; **Бартков 1983** – Бартков Б.И. Частотность английских военных терминов и мощность их словосочетательных гнезд // Особенности словообразования в терминсистемах и литературной норме. – Владивосток: ДВНЦ АН СССР, 1983. – С. 38 – 48; **Зацний 1990** – Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя: Запоріж. держ. ун-т, 1990. – 36 с.; **Зацний 1999** – Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 32 с.; **Зацний 2001** – Зацний Ю.А., Пахомова Т.О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови: Навч. посіб. – Запоріжжя: Запоріж. ун-т, 2001. – 242 с.; **Корнійчук 1999** – Історія економічних вчень / За ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Титаренко. – К.: КЕНУ, 1999. – 564 с.; **Кадиева 1986** – Частотный англо-русский словарь: Подъязык экономики: Разделы „Планирование” и „Экономическая кибернетика” / Сост. Кадиева Д.А., Маркова Н.Л. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 127 с.; **Алексеев 1984** – Частотный англо-русский словарь-минимум газетной лексики / Сост. Алексеев П.М., Турыгина Л.А. – М.: Воениздат, 1984. – 357 с.

The article deals with peculiarities of structure and semantics of multicomponent English economic terms. Derivational models of an adjectival component semantics of multicomponent English economic terms are singled out and factors that influence external valency of an adjective as a part of a multicomponent term are identified.

Key words: multicomponent English economic term, mode, external valency, frequency, semantic group.

УДК 81

Г

Стаття

комунікативна
комунікативна
речень, процес
складнопідряд
синтаксично

Ключові

Порівня

становлять со
один з об'єкт
частини до оп
порівняння пр

відбувається

Наприклад: К
процесі пись

(М. Хвильовий

За св

прикомпаратив

вони різняться

неоднорідності

семантичному

цих конструкці

речення грама

інші – як „л

граматично

Кобиланська І

Але, попр

синтаксичний

об'єктних при

низці лінгвісти

складнопідряд

актуальність н

Мета роб

найпоширеніш

прикомпаратив

Поставлен

1) виділ

прикомпаратив

2) проана